

Hvad er religion?

En præsentation af fagets genstandsområde

Kristendom, islam, buddhisme, jødedom og scientology er alle eksempler på religioner, men hvad mener vi egentlig, når vi kalder en bevægelse for en religion? Hvad er forskellen mellem en religiøs og en ikke-religiøs terrorbevægelse? Var maoisme en religion? Er det religion, når senmoderne mennesker tror på usynlige energier og derfor indretter deres hjem efter feng shui og konsulterer en numerolog, før de beslutter sig for det rette navn til familiens nytillkomne? For at kunne svare fagligt på disse spørgsmål er det nødvendigt at definere, hvad religion er. En *definition* er en måde at afgrænse et fænomen på, og en religionsdefinition kan hjælpe os med at fremhæve alle de træk, som er fælles for det, vi kalder religion – og som adskiller religion fra lignende fænomener som fx sport, idoldyrkelse og politiske ideologier.

Det særlige for religioner er, at mennesker tror på og handler i forhold til en virkelighed, en magt eller kræfter, som hverken kan bevises eller modbevises videnskabeligt, fordi den rækker ud over den målbare, fysiske virkelighed. Religiøse bevægelser har på denne måde et lodret bånd – eller en særlig tilknytning – til de 'højere magter', der kan bruges til at retfærdiggøre og motivere de troende. Forbindelsen til 'den anden virkelighed' kan gøre religiøse bevægelser stærkere end politiske bevægelser, hvor der netop kun er vandrette (sociale) bånd mellem tilhængerne. Religiøse terrorbevægelser står derfor i modsætning til rene politiske bevægelser, fordi de gennem det lodrette bånd opfatter det som et guddommeligt bud fx at bruge vold i kampen for deres sag.

Denne "overfysiske" – også kaldet metafysiske – virkelighed opfattes forskelligt i de forskellige religioner: som en almægtig skabergud, som flere guder med menneskelig skikkelse eller som ikke-personificerede kræfter.

GUDSBEGREBER	
Monoteisme	Troen på, at der kun findes én almægtig skabergud hævet over naturen. Eksempler: jødedom, kristendom og islam.
Polyteisme	Troen på, at der findes mange guder i menneskelig skikkelse. Disse guder har forskellige funktioner. Eksempler: hinduisme, nordisk asatro og gammel græsk religion.
Panteisme	Troen på det guddommelige som ikke-personificerede kræfter eller energier. Det guddommelige er iboende i verden. Eksempler: New age (fx numerologi og feng shui).
Ateisme	Den overbevisning at der ingen gud eller guder findes. Den mere intellektuelle side af buddhismen kan også siges at være ateistisk, da man her udelukkende opfatter Gautama Buddha som et menneske, der har vist vejen til oplysning.

Religioner er imidlertid så forskelligartede, at religionsforskningen ikke kan enes om en definition, som dækker alt det, vi umiddelbart opfatter som religion. Alligevel giver det god mening at gengive en forholdsvis anerkendt definition fra religionssociologen Emile Durkheim (1858-1917):

EMILE DURKHEIMS RELIGIONSDEFINITION
En religion er et sammenhængende system af forestillinger og praksis • der forholder sig til hellige objekter, dvs. ting som er udskilte og omgærdet af forbud. • og som forener alle tilhængerne deraf i ét moralsk fællesskab kaldet kirke.

Durkheim bruger her ikke ord som guder eller det metafysiske, men bygger sin definition op omkring begrebet **det hellige** – eller det, der er skilt ud og forbudt. Hermed mener han, at det, man i religionerne opfatter som det hellige, er forbundet med helt særlige regler for adfærd.

Man indtager fx den kristne nadver på et ganske bestemt tidspunkt under søndagsgudstjenesten, på et ganske bestemt sted i kirken og under ganske bestemte omstændigheder, og kun særligt bemyndigede personer uddeler nadveren. Muslimen, der besøger moskeen, må først stille sine sko og vaske hoved og underarme, før bederummet kan betrædes, og der kan skabes kontakt til Allah gennem bønner.

Det hellige er altså den del af virkeligheden, som man tillægger særlig kraft og intensitet. Denne hellighed adskilles fra den almindelige hverdagsagtige virkelighed – der også kaldes *det profane* – gennem overholdelse af diverse regler og forbud. Hvis det ikke sker, kan man sige, at det hellige er blevet vanhelliget eller profaneret – man kan også tale om blasfemi.

Ud fra Durkheims definition kan vi slå fast, at religioner både omfatter *forestillinger* (fx om det guddommelige eller livet efter døden) og *handling* (fx bøn, meditation, at følge bestemte regler i sin dagligdag eller at indrette samfundet på en bestemt måde). Desuden skal det fremhæves, at for Durkheim er religioner først og fremmest et *socialt fænomen med en social funktion*: En religion udgøres af det fællesskab, der anerkender de samme forestillinger og tilhørende handlinger, og religionens primære funktion er at holde samfundet sammen. Det betyder naturligvis ikke, at religioner ikke kan opfattes og praktiseres meget individuelt af forskellige tilhængere. Selvom kun 3 % af folkekirkens medlemmer er regelmæssige kirkegængere og dermed en aktiv del af menigheden, er det hævet over enhver tvivl, at folkekirken har fungeret som national sammenhængskraft i Danmark. Når en religion udfylder denne funktion, kalder man den en civilreligion.

CIVILRELIGION

Den civile religions funktion er at knytte en befolkning sammen i følelsen af at være et fællesskab eller en nation på tværs af etniske, politiske, kulturelle og religiøse skel. Et bredt udsnit af den danske befolkning samles fx nytårsaften omkring en række ritualer: dronningens nytårstale, vi skåler, når uret på Københavns Rådhus slår sit første slag klokken 24, og vi synger med på nationalsangen: *Der er et yndigt land* og salmen: *Vær velkommen Herrens år*. Her samles og tilbeder nationen på en gang kongehuset, Gud og sig selv. Ritualer gør fortiden nærværende i nutiden – og udtrykker et håb for fremtiden.